УДК 81’373.7

© 2013 **Гладка В.А. (Чернівці)**

СИНТАКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ СТАЛОСТІ ФО ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Дослідження різних синтаксичних трансформацій виявляє ступеневий характер обмежень, властивий ФО французької мови на синтаксичному рівні, який, в свою чергу, зумовлює ступеневий характер сталості загалом як однієї з визначальних ознак фразеологізмів.

Ключові слова: *сталий вираз, фразеологічна одиниця, сталість, синтаксичне обмеження, синтаксична трансформація.*

Як відомо, протягом довгого періоду наукові дослідження фразеологічного складу мови проводилися в площині генеративного підходу до вивчення мовних явищ, який не приділяв належної уваги “сталій частині” мови. Хоча саме воно посідає чільне місце у функціонуванні мовлення як у якісному, так і в кількісному відношеннях, що не раз доводилося лінгвістами. Так, за спостереженнями K. J. Danell, кількість “готових фраз” (stock phrases) становить 20–30 % будь-якого тексту (цит. за: [26]), I. Mel’čuk стверджує, що кількість фразем у французькій мові сягає десятків тисяч [31, с. 83], а G. Gross виявив понад 250 тисяч невільних словосполучень [19, с. 202]. Звісно, такі підрахунки, що велися на базі різних критеріїв, не можна вважати абсолютними, але саме вони вказували на важливість “сталої” частини мови й на потребу в ґрунтовному дослідженні. Незважаючи на це, мовне явище сталості було приховане за незрозумілими й досить розрізненими визначеннями, а спроби описати сталі вирази постійно натрапляли на великі труднощі, зумовлені загалом складністю окресленого явища й неможливістю описати його в одному аспекті.

Поява низки різних напрямків (статистичного, корпусно-орієнтованого, семантично-синтаксичного тощо) у вивченні фразеологічних одиниць (далі – ФО) не дала очікуваних результатів. Попри велику кількість праць, присвячених явищу сталості ФО різних мов (зокрема, О.Г. Борисової, M. Everaert, G. Gaatone, I. González Rey, G. Gross, M. Gross, E. Gülich, U. Krafft, J. Hudson, S. Hunston, G. Francis, J.R. Klein, B. Lamiroy, S. Mejri, Ch. Schapira, M.H. Svensson, A. Wray та ін.), воно й досі не отримало однозначного тлумачення. Справедливими будуть слова французького науковця R. Martin, який зауважив, що “більшість з нас [лінгвістів] вважають, що ця тема [сталість] дуже захоплююча, хоча ніхто з нас не знає, що саме вона являє собою” [29]. Саме цей чинник визначив **актуальність** нашого дослідження.

Суперечливий характер цього питання можна, на наш погляд, пояснити тим, що сталість – поліфакторне явище. Сьогодні, характеризуючи сталі вирази, дослідники говорять про семантичну злитість і нерозкладність їх компонентів, постійність складу, структури та значення, фіксованість їх лексико-граматичного складу, незмінність їх складових елементів при всіх нормативних змінах, морфосинтаксичну стійкість компонентів тощо [1, с. 105; 3, с. 88; 4, с. 38; 15; 23, с. 111; 25, с. 9; 38, с. 16].

Називаючи граматичну ознаку однією з основних ознак ФО, зокрема французької мови, лінгвісти базують свої визначення на морфосинтаксичних обмеженнях, які не дозволяють змінювати морфологічні ознаки їхніх компонентів, а також здійснювати певні синтаксичні трансформації [8; 18; 22; 25; 26; 28; 30; 33; 34; 36; 37].

Вивчаючи синтаксичний аспект ФО, науковці розглядають низку можливих трансформацій, за допомогою яких можна було би довести їхній сталий характер, а притаманні їм обмеження вважають визначальною ознакою їхньої мовної природи [6; 18; 30]. Водночас, опонуючи їм, деякі лінгвісти наголошують на відносному характері сталості, на певній гнучкості, яку виявляє більшість сталих виразів [10; 12; 23; 29]. До того ж, як зауважує M. H. Svensson, визнані неправильними або неможливими модифікації найчастіше створені самими лінгвістами, адже відшукати докази невживання тієї чи іншої форми просто неможливо в будь-якому корпусі [38, с. 132]. А ізольовані твердження інформаторів не дадуть потрібної інформації щодо форми та її значення, оскільки найбільше, що вони можуть зробити, на думку G. Fauconnier, це побудувати мінімальний контекст [7, с. 27]. Визнаючи складність вивчення сталої природи ФО шляхом застосування синтаксичних трансформацій, G. Gross констатує, що в такий спосіб ми б отримали сотні різних класів [18, с. 88].

Вищевикладені суперечливі твердження потребують, на наш погляд, детальнішого аналізу запропонованих лінгвістами синтаксичних трансформацій, що, власне, й визначає **мету** та основні завдання нашої розвідки. Поряд з цим спробуємо довести, що, з точки зору синтаксису, сталі вирази виявляють ступеневий характер, що, у свою чергу, зумовлює значні труднощі у вивченні загалом

явища сталості, а також у відокремленні ФО від вільних сполучень. Отже, розглянемо кожну із синтаксичних трансформацій детальніше.

Пасивація. Однією з ознак сталості дієслівних ФО лінгвісти вважають неможливість функціонування в пасивній формі [13, с. 114-115; 18, с. 12; 23, с. 109; 27, с. 474-475].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що сталі вирази типу *l'échapper belle, avoir maille à partir, se faire beau (belle), en voir de bleus* справді неможливо трансформувати в пасивну форму. А речення типу * *le diable est tiré par la queue*, які теоретично й можна перетворити на пасивне, втрачає будь-який смисл.

Водночас речення типу *les vaisseaux sont brûlés* [brûler ses vaisseaux], *la pipe est cassée* [casser sa pipe], хоча й правильні з граматичної точки зору й мають семантичне наповнення, не відповідають значенню початкових сталих виразів.

Натомість, як доводять лінгвістичні дослідження [13, с. 114-115; 17, с. 318-324; 18, с. 12], неможливість поставити дієслово в пасивну форму не завжди залежить від сталості ФО. Обмеження такого типу можуть бути визначені самою природою дієслова. Так, дієслова *concerner* і *regarder* в одному й тому самому значенні по-різному виражають цю здатність, хоча й не входять до складу сталого виразу, напр.:

Cette affaire nous concerne tous. – Nous sommes tous concernés par cette affaire.

*Cette affaire nous regarde tous. – * Nous sommes tous regardés par cette affaire.*

У пасивній формі не можуть вживатися також і безособові дієслова, напр.:

*Il (me) faut l'argent tout de suite. – * L'argent (m)'est fallu tout de suite. – * Il (m)'a été fallu l'argent tout de suite.*

Водночас фактичний матеріал доводить існування сталих виразів, які допускають вживання дієслівного компонента як в активній, так і в пасивній формах, напр.:

RENAITRE DE SES CENDRES :

Le plus vieux cinéma du monde ***renaît de ses cendres*** *à La Ciotat* [http://www.france24.com/fr]

Plus forte hausse du SBF 120 (+12,04% à 2,735 euros), Nicox ***est*** *en quelque sorte* ***rené de ses cendres*** *en milieu de semaine* [http://www.zonebourse.com]

VENDRE LA MECHE :

L'auteur des Simpsons ***vend la mèche*** *au sujet d'un RPG sur la série* [tous les forfaits, 07/08/2013].

KOH LANTA : ***La mèche a-t-elle été vendue*** *par Frank Leboeuf ?* [http://www.lepoint.fr].

SAUVER LES APPARENCES :

Suicides chez Foxconn : l'usine veut ***sauver les apparences****, les marques veulent mener l'enquête* [http://pro.clubic.com/entreprises/apple/actualite].

Nouveaux accords de défense franco-ivoirien: ***les apparences sont sauves****, les intérêts aussi* [http://www.lobservateur.bf].

Цікаво зазначити, що вираз *garder les apparences*, хоча й виступає синонімом до попередньо розглянутого виразу *sauver les apparences*, не допускає можливості пасивації (* *les apparences sont gardées*), що знову ж таки доводить суперечливість явища сталості.

Аналіз фактичного матеріалу виявив, що деякі сталі вирази, зокрема ***les carottes sont cuites, la chose est faite***, вживаються виключно в пасивній формі і трансформація їх на активну неможлива.

Отже, правомірно стверджувати, що, незважаючи на досить сильно відчутний зв'язок між синтаксичним обмеженням пасивації і сталими виразами, окреслена ознака має ступеневий характер, що не дає їй право бути визначальною щодо природи ФО.

Поляризація. Однією із синтаксичних трансформацій, за допомогою яких можна визначити сталість ФО, є зміна категорії ствердження / заперечення судження. Загалом дослідники концентрують свою увагу на негативній поляризації [5; 11; 16; 18; 35], сутність якої полягає в тому, що деякі сталі вирази вживаються в заперечному контексті.

Підтвердження цьому знаходимо й серед досліджуваних нами прикладів, напр.:

Il y a un ans, le Bélarus a reconduit Viktor Loukachenko à la présidence. Si on peut dire, car le président au pouvoir sans discontinuer depuis 1994 ***n'y va pas de main morte*** *avec l'opposition qu'il réprime avec férocité* [http://www.arte.tv/fr/6280776,CmC=6280782.html].

Dassen Narayanen ***n'est pas sorti de l'auberge*** [http://webtv.defimedia.info/actualites].

Як доводить вивчення зазначеної синтаксичної трансформації, більшість сталих виразів можуть вживатися в обох формах, не втрачаючи при цьому фразеологічне значення, напр.:

Pour les Tiberi, ***la messe n'est*** *toujours* ***pas dite*** [la messe est dite] [http://www.liberation.fr/politiques].

Disons que cette dame a vraiment de la baraka. Son nouvel homme ***ne tire pas le diable par la queue*** [tirer le diable par la queue]. *Il est financièrement bien posé comme le précédent* [http://www.maliweb.net/news/faits-divers].

Il y a tout de même une dose de génie dans l'œuvre de Brassens qui est colossale. Chez lui, c'est un tout, un triangle équilatéral entre le rythme, les harmonies et la mélodie. S'il ***n'avait pas cassé sa pipe*** [casser sa pipe], *il serait toujours là, indégommable* [https://www.lesinrocks.com].

Ayant, dès le départ, laissé de côté la voie des réussites mondaines, il ***n'avait maille à partir*** *avec personne* [avoir maille à partir]. *Il laissait les gens le considérer comme un gentil petit bonhomme sans malice* [http://www.babelio.com/livres/59265].

Il est revenu fou furieux, il m'a agoni d'insultes, mais ne m'a pas trahi : il ***n'a pas vendu la mèche*** [vendre la mèche] [http://www.arte.tv/fr].

Je ***ne sauve pas les apparences*** [sauver les apparences] *je raconte ce qu'il s'est passé dans ma tête* [http://acommeassociation-vavietnika].

C'était un vétéran du Vietnam et tu remarqueras qu'il ***n'a pas cherché chicane*** [chercher chicane] *le premier* [http://www.altermedia.info].

Як бачимо, поляризація, як синтаксична трансформація, може бути однією з характеризуючих, але не визначаючою ознакою сталих виразів.

Топікалізація за допомогою звороту *c'est... que*. Серед синтаксичних модифікаторів, неможливість застосування яких вказує на сталу природу виразу, називають також топікалізацію, або виділення одного з його членів за допомогою емфатичної конструкції *c'est...que* [20].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що після використання цієї трансформації сталі вирази, хоча й зберігають певною мірою правильну граматичну будову, дефразеологізуються, напр.: ** C'est la mèche que Luc a vendue; * C'est la pipe que Luc a cassée; * Ce sont ses vaisseaux que Luc a brûlés; * C'est chicane que Luc cherche; * Ce n'est pas de main morte que Luc y va; * Ce n'est pas de l'auberge que Luc est sorti.*

Синтаксичні обмеження цього типу можна пояснити, на думку M. Gross, тим, що за допомогою конструкції *c'est...que* відбувається протиставлення двох номінальних груп, напр.: у реченні *C'est son gâteau que Luc a mangé, ce n'est pas son pain* протиставлені два різних, але дистрибутивно подібних додатки дієслова *manger* [20]. Натомість у вищенаведених прикладах семантика дієслова як компонента сталого виразу не допускає існування двох різних додатків, які були б дистрибутивно подібними.

Натомість, як доводить фактичний матеріал, деякі сталі вирази не виявляють обмежень у топікалізації, що зумовлено, на наш погляд, більш вільним характером сталості виразу, напр.:

Ce n'est *ni l'école, ni* ***les apparences qu****'il faut* ***sauver****, mais les enfants* [http://www.agoravox.fr/tribune-libre/article].

Цікаво зазначити в цьому контексті, що деякі ФО французької мови, більшість з яких – паремії, побудовані саме на основі цієї конструкції, напр.: ***C'est*** *au fruit* ***qu****'on connaît l'arbre;* ***C'est*** *là* ***que*** *les Athéniens s'atteignirent.*

Отже, виділення за допомогою емфатичної конструкції *c'est...que* можемо по праву вважати однією із синтаксичних трансформацій, які визначають сталу природу ФО, але при цьому вона пов'язана із семантикою її складових компонентів.

Предикативність. Досліджуючи сталі вирази на рівні синтаксичної дистрибуції, G. Gross вважає, що прикметник-означення номінальних ФО не може функціонувати як атрибут [16, с. 68]. Аргументуючи своє твердження, він пропонує порівняти словосполучення *une peur bleue* та *une peur immense*, перше з яких, виявлятиме сталу природу, напр.:

Luc a eu ***une peur bleue*** *– * La peur de Luc a été bleue;*

Luc a eu une peur immense. – La peur de Luc a été immense.

Синтаксичне обмеження цього типу, що властиве також іншим сталим виразам, як-от: ** un bouc est émissaire, * une colère est noire,* пов'язане, на думку мовознавця, з функцією метафоричного вживання одного з компонентів виразу [там само].

Отже, предикативність, як синтаксична ознака, може виступати одним з основних критеріїв визначення сталої природи ФО.

Номіналізація. З явищем предикативності пов'язана така ознака, як номіналізація, за допомогою якої, як зазначають лінгвісти, можна також ідентифікувати сталі вирази [16, с. 69]. Застосування цієї трансформації полягає в тому, що ознаку предмета виражають через конструкцію з допоміжним дієсловом *être* або *avoir*, напр.: *un témoignage fragile – ce témoignage a une certaine fragilité – ce témoignage est d'une certaine fragilité* [32].

Дослідження, проведене нами на основі цього твердження, доводить його правильність. Дійсно, прикметникові компоненти сталих виразів не можуть бути номіналізованими без втрати значення вислову, напр.: *une oie blanche – * la blancheur de cette oie, une peur bleue – * le bleu de cette peur, une colère noire – * la noirceur de la colère, un bouc émissaire – * l'émissaire de ce bouc.* Тоді як при вільному вживанні цього прикметника номіналізація ознаки можлива, напр.: *le bleu de la mer, la noirceur des cheveux, la blancheur de ses dents* тощо.

Звідси висновок: обмеження в номіналізації прикметникового компонента сталих виразів виступають, подібно до обмежень у предикативності, однією з основних ознак сталості ФО.

Прономіналізація. На відміну від вільних словосполучень, де явище прономіналізації не викликає жодних проблем (напр.: *lire un livre –* ***le*** *lire, lire* ***quoi*** *?, ne* ***rien*** *lire, lire* ***cela***), сталі вирази, як стверджують лінгвісти, не можуть здійснювати таку модифікацію, оскільки зміна їх нормального вираження як цілісної одиниці зумовить їхній розпад [2; 16; 33].

Спостереження над фактичним матеріалом французької мови показало, що більшість сталих виразів не допускають окреслену синтаксичну трансформацію, оскільки в такому випадку вони втрачають фразеологічне значення, напр.:

** Luc a cassé sa pipe et tu* ***la*** *casseras un jour aussi*

* *Luc, il a brûlé* ***quoi*** *? – Ses vaisseaux.*
* *Le diable, Luc* ***le*** *tire par la queue.*
* *Luc a vendu la mèche, mais tu ne* ***la*** *vendras jamais.*
* *De l'auberge, Luc* ***en*** *est sorti.*

Водночас існують ФО, які дозволяють заміну іменного компонента займенником, напр.:

Les apparences *sont donc bien en péril puisqu'il s'agit toujours de* ***les sauver*** [sauver les apparences] [http://thymcigale.e-monsite.com.html].

La preuve est maintenant faite, ***les chicanes que cherche*** [chercher chicane] *à provoquer le PQ nuisent profondément aux Québécois, a déclaré Raymond Bachand* [http://www.plq.org/post].

Pour commencer, ça flatte vos papilles gustatives. Ça calme ***le petit creux que vous avez*** [avoir un petit creux dans (à) l'estomac] *parfois* ***à l'estomac*** [http://www.homeoint.org/articles.htm].

Детально аналізуючи цю особливість ФО, О. Г. Борисова, до думки якої ми долучаємося, припускає, що можливість прономіналізації пов'язана із самостійністю значення залежного компонента [2, с. 32]. Так, у словосполученнях, що допускають заміну іменника займенником, дієслову властиве самостійне значення, яке не зводиться до значення словосполучення загалом. Тобто чим більше самостійності в залежного компонента, тим вища можливість прономіналізації.

Як переконуємося, прономіналізація, як одна з визначальних ознак сталості ФО, виявляє ступеневий характер, що зумовлено її тісним зв'язком із семантикою залежного компонента.

Перестановка сурядних компонентів. Намагаючись охопити у своєму дослідженні всі можливі типи сталих виразів, лінгвісти застосовують синтаксичні трансформації також для так званих сурядних синтагм. Основною з них є зміна порядку розташування однорідних членів – іменників або прикметників.

У своїх міркуваннях фразеологи виходять з того, що, незважаючи на збереження всіх слів у сталому виразі та прозорості його значення, він не може змінити порядок розташування своїх компонентів [33, с. 105-106]. Так, залишаються незмінними вирази *entre la poire et le fromage – * entre le fromage et la poire ; sûr et certain – * certain et sûr ; à cor et à cris – * à cris et à cor ; à vos risques et périls – * à vos périls et risques ; pur et simple – * simple et pur ; sain et sauf – * sauf et sain.*

Опонуючи їм, Cl. Hagège спробував пояснити таке явище не особливим характером, зокрема сталістю, цих виразів, а загальним мовним законом, який він називає "закон важкості другого елемента" (la loi du second lourd). Саме він [цей закон], за його словами, визначає порядок слів у середині синтагми цього типу. Мова, як зазначає лінгвіст, відкидає на друге місце найважчий елемент, тобто той, що має більшу кількість складів або голосні якого довші, або ж приголосні якого мають акустичний спектр найбільшої концентрації низьких частот. При цьому мовець трактується як відправний пункт, по відношенню до якого звужуються просторові або часові дистанції, а також як осередок, навколо якого розташовується всесвіт і відносно якого визначають дейксис (…) Власне, враховуючи дію цього закону й не порушуючи правило дейксису, ми кажемо *ici et là, tôt ou tard, plus ou moins* [24, с. 244-245].

Натомість, як зауважує G. Misri, цим законом можна було би пояснити походження цих сталих виразів, але не характер обмежень, які вони виявляють [33, с. 106]. Погоджуючись повною мірою з наведеним твердженням, вважаємо, що цим правилом можна було би пояснити, наприклад, вираз *ici et là*, в якому, припустимо, правило більшої кількості складів поступилося місцем дейксису по відношенню до мовця, але навряд чи воно спрацює в таких біномах, як: *entre chien et loup* або *la civilité puérile et honnête*, в яких, за відсутності дейксису, друге місце займають слова з меншою кількістю складів.

Отже, вищесказане дає нам право стверджувати, що обмеження в перестановці сурядних компонентів не зумовлені суто мовними законами. Тут спрацьовує, найімовірніше, "правило узусу", яке, власне, й визначає сталу природу синтагм цього типу. Тому такі обмеження можна зарахувати до тих, які характеризують сталість ФО, а не визначають її.

Додавання елементів. У площині синтаксичних обмежень лінгвісти говорять також про неможливість вставити будь-який елемент у сталі вирази. Вони, зокрема, стверджують, що вставка нових елементів обмежена, хоча відразу ж додають, що все залежить від природи сталого виразу [18, с. 18; 33, с. 79-80].

Проаналізувавши фактичний матеріал, вважаємо за потрібне зупинитися на кількох моментах. По-перше, відкриті ФО допускають додавання прислівника в ролі обставини, напр.:

Expatrié dans un petit Etat d'Amérique central, le fondateur de McAfee est recherché pour une affaire de meurtre par la police, avec laquelle ***il a*** *déjà* ***eu maille à partir*** [http://www.01net.com/editorial].

Kandi Burruss était sur le plateau de l'émission «Watch What Happens Live». Elle ***aurait*** *accidentellement* ***vendu la mèche*** *concernant Nene Leakes* [http://www.2hilarious.com/blog].

Розмірковуючи на цим питанням, G. Haßler et Ch. Hümmer припускають, що модифікація сталих виразів шляхом додавання можлива, якщо елементи, що вводяться, не стосуються ситуаційної схеми виразу, а реалізуються в межах синтаксичної валентності дієслова [23, с. 113]. Отже, логічно стверджувати, що можливість додавання прислів-

ника вказує на часткову сталість ФО.

По-друге, прислівники, призначені для інтенсифікації ознаки предмета, не можуть додаватися до сталих виразів, напр.: ** ne pas y aller de main vraiment morte ; * une peur très bleue ; * une colère très noire ; * un bouc très émissaire ; * une oie vraiment blanche.*

По-третє, більшість проаналізованих сталих виразів не допускають використання різного роду поширювачів, оскільки в такому випадку вони дефразеологізуються, напр.: ** entre la grande poire et le fromage blanc; * casser sa pipe bien remplie ; * brûler ses propres vaisseaux ; * vendre la mèche blonde ; * sauver les belles apparences ; * chercher de grandes chicanes ; * la messe de soir est dite ; * ne pas sortir de l'auberge où on a passé la nuit.*

Однак, як зауважує G. Misri, додавання поширювачів можливе, зокрема, у виразах з інтенсивністю або демінутивністю ознаки [33, с. 80-83], що, власне, й доводить фактичний матеріал, напр.:

Ensuite, pour ceux qui ***ont encore un*** *petit* ***creux****, c'est-à-dire tous les invités, il y a un rôti de bœuf* [http://champdestreilles.over-blog.com/html].

Поряд з цим, аналіз фактичного матеріалу показав, що деякі сталі вирази допускають вживання прикметника для означення іменникового компонента, напр.:

Le phénix est un oiseau fabuleux doué d'une longévité surnaturelle, une sorte d'aigle de taille considérable. Il est caractérisé par son pouvoir de ***renaître de ses*** *propres* ***cendres*** *après s'être consumé* [https://sites.google.com].

Водночас додавання прикметників у такій функції може призвести в деяких випадках до зміни значення цілого виразу, напр.: *faire son affaire à qqn* "le châtier, le vaincre, le tuer" – *faire sa petite affaire (à une femme)* "faire l'amour rapidement".

Зазначимо в цьому контексті, що в ролі поширювачів можуть виступати також іменники, які виконують у такому випадку уточнюючу функцію, будучи одним із засобів утворення нових ФО, напр.:

Vie chère au Togo : «on ***tire le diable par*** *les poils de* ***la queue*** *!»* [http://www.afrik.com/article14184.html].

De plus en plus en difficulté dans la compétition économique, les USA ***jettent*** *leur épée* ***sur*** *le plateau de* ***la balance*** [http://www.voltairenet.org].

Отже, аналіз можливості вставки додаткових елементів у сталі вирази показав, що ця синтаксична трансформація виявляє ступеневий характер, подібно до інших, розглянутих вище.

Вилучення складових компонентів виразу. Одним із синтаксичних модифікаторів, задіяних у визначенні сталості ФО, вважають вилучення одного з компонентів, що є протилежним явищем до розглянутого вище додавання. Йдеться про те, що сталий вираз не допускає скорочення жодного зі своїх компонентів без зміни значення цілого виразу.

Так, узагалі неможливо скоротити двокомпонентні вирази типу *vendre la mèche, casser sa pipe, brûler ses vaisseaux, sauver les apparences, chercher chicane, renaître de ses cendres, se faire beau (belle), ne pas sortir de l'auberge*, оскільки після втрати свого додатка вони перетворяться на прості дієслова вільного вживання.

Щодо багатокомпонентних виразів, то скорочення їхніх складових може призвести до різних наслідків. Так, одні з них можуть бути зведені до вільних словосполучень, які абсолютно не виявлятимуть зв'язок з початковими ФО, напр.:

tirer le diable par la queue *– * tirer le diable – tirer par la queue;*

l'échapper belle *– * échapper belle – l'échapper;*

ne pas y aller de main morte *– * ne pas y aller de main – ne pas y aller – y aller;*

avoir maille à partir *– * avoir maille – avoir à partir.*

Другі, після певних усічень, можуть перетворитися на зовсім інші сталі вирази, напр.:

ne pas avoir froid aux yeux *– ne pas avoir froid –* ***avoir froid;***

à tort et à travers *–* ***à tort;***

en voir de bleus *–* ***en voir.***

Вилучення неприпустиме також у сталих виразах типу *fort comme un Turc*, а також у виразах на зразок речень, як-от: *les carottes sont cuites, la messe est dite*, після чого вони матимуть неправильні з граматичної точки зору форми.

Натомість, як доводить аналіз фактичного матеріалу, деякі сталі вирази не мають обмежень у плані цієї синтаксичної трансформації і зберігають своє фразеологічне значення при скороченні одного з компонентів, напр.:

SE TENIR LES COTES DE RIRE :

Puis l'attentat manigancé du 11 septembre 2001 lui a permis de substituer en toute hâte un terrorisme moins miniaturisé que l'apocalypse au petit pied des ancêtres; et seul un saint-cyrien de bon sens, M. Chirac, avait réfuté ce fantasme à ***se tenir les côtes de rire*** [http://www.alterinfo.net/html].

A l'Odéon, Peter Stein nous offre un «Prix Martin» hilarant du début à la fin, mais dans un tempo alangui et un troublant clair-obscur... On ***se tient les côtes****, avec du vague à l'âme. Il y a autant de joie que de tristesse dans cette pièce tardive* [http://www.lesechos.fr/htm].

AVOIR UN CREUX DANS (A) L'ESTOMAC :

L'appel d'Alain notre Président, je crois qu'il a faim ou .....soif !!!! Car nous aussi on commence à ***avoir un creux à l'estomac*** *!!! Mais commençons par le traditionnel apéro...* [http://passiontoutauto.over-blog.fr/html].

En prenant une PETITE collation quand tu ***as un***

petit creux *et non en vidant 2 paquets de GRANOLA, ton estomac va se rétrécir petit à petit et tu n'auras plus de sensation de faim* [http://forumislam.com/html].

Щодо вилучення прикметників як компонентів ФО, то воно вимагає певного уточнення. Так, у номінальних виразах типу *une oie blanche, un bouc émissaire* прикметник не виконує означувальну функцію, на відміну від його вживань у вільних сполученнях, пор.: *une toile blanche, un canal émissaire*. Тому його вилучення призведе до повної втрати фразеологічного значення.

Для ідентифікації такої функції G. Gross пропонує використовувати "правило ідентичності", сутність якого полягає в тому, що вільне сполучення буде фігурувати в рамках такої схеми: [Dét N_1 Adj *est* Dét N_2], за умов, що $N_1 = N_2$, напр.: *un devoir difficile est un devoir* [16, с. 68]. В іншому випадку ми маємо справу зі сталим виразом.

Застосувавши запропоноване французьким лінгвістом "правило ідентичності" для аналізованих нами виразів, ми отримали два різних результати. Так, референт деяких виразів не відповідатиме основному компонентові виразу, напр.: * ***une oie blanche*** *est une oie;* * ***un bouc émissaire*** *est un bouc.* Інші ж, навпаки, можуть вписатися в запропоновану схему, напр.: ***une peur bleue*** *est une peur;* ***une colère noire*** *est une colère.* Як бачимо, ознака інтенсивності, яка надається прикметником у даних випадках, дозволяє трактувати вирази другого типу як вільні, хоча за багатьма іншими ознаками, розглянутими вище, вони виявляють сталий характер.

Урешті-решт можна однозначно стверджувати, що синтаксичне обмеження, що виражається через неможливість вилучення компонентів сталих виразів, характеризує їх сталу природу.

Отже, детальний аналіз синтаксичних обмежень, проведений на матеріалі 20 ФО, показав, що вони часто залежать від мовної природи самих компонентів сталих виразів, а не лише від сталого характеру всього виразу. При цьому порізному виражаються в різних сталих виразах, виявляючи свою ступеневу природу (див. табл.).

Таблиця

Ступеневе вираження синтаксичних обмежень у сталих виразах

	синтаксичні обмеження								
	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
tirer le diable par la queue	+	-	+			+	-	+	+
casser sa pipe	+	-	+			+	-	+	+
brûler ses vaisseaux	+	-	+			+	-	+	+
l'échapper belle	+	-	+			+	+	+	+
avoir maille à partir	+	-	+			+	+	+	+
vendre la mèche	-	-	+			+	-	+	+
se faire beau	+	-	+			+	-	-	+
sauver les apparences	-	-	-			-	-	-	+
chercher chicane	-	-	+			-	-	-	+
renaître de ses cendres	-	-	+			-	-	-	+
ne pas y aller de main morte	+	+	+			+	+	+	+
ne pas sortir de l'auberge	+	+	+			+	+	+	+
se tenir les côtes de rire	+	-	+			+	-	-	-
avoir un creux dans (à) l'estomac	+	-	+			-	-	-	-
les carottes sont cuites	+	-	+			+	+	+	+
la messe est dite	+	-	+			+	+	+	+
une peur bleue				+	+		+	+	-
une colère noire				+	+		+	+	-
un bouc émissaire				+	+		+	+	+
une oie blanche				+	+		+	+	+

Примітка: **I.** Цифрами позначені такі синтаксичні трансформації: 1 – *пасивація*; 2 – *поляризація*; 3 – *топікалізація*; 4 – *предикативність*; 5 – *номіналізація*; 6 – *прономіналізація*; 7 – *додавання інтенсифікаторів*

ознаки; 8 – *додавання поширювачів*; 9 – *вилучення складових компонентів*. **II.** Знаком “+” позначена наявність обмеження в зазначених ознаках, а знаком “–” – їх відсутність. **III.** Зафарбована клітинка ■ позначає, що дану категорію або трансформацію не можна розглядати в контексті цього сталого виразу.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що синтаксичні обмеження можна розглядати лише як одну з характеризуючих, а не визначальних ознак ФО французької мови. Аргументувати таку свою позицію можемо, зокрема, тим, що навіть вільні словосполучення не виключають можливість мофросинтаксичних обмежень і що граматику будь-якого слова, як зазначають лінгвісти, зумовлюють його лексичні властивості [6; 9; 14; 18; 38]. Саме в аналізі взаємозумовленості синтагматичних і парадигматичних обмежень вбачаємо **перспективу** наших подальших розвідок.

Література

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / И.В. Арнольд. – М. : Высш. шк., 1986. – 295 с.
2. Борисова Е.Г. Коллокации. Что это такое и как их изучать? / Е. Г. Борисова. – М. : Филология, 1995. – 49 с.
3. Кунин А.В. Английская фразеология: теоретический курс / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1970. – 346 с.
4. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка / А. Г. Назарян. – М.: Высш. шк., 1987. – 288 с.
5. Achard P. La locutionalité à géométrie variable / P. Achard, P. Fiala // La locution : entre lexique, syntaxe et pragmatique [Fiala P., Lafon P., Piguet M.]. – Paris : Klincksieck, 1997. – P. 273–284.
6. Bolly C. Les unités phraséologiques : un phénomène linguistique complexe ? : thèse de doctorat [ressource électronique] / Catherine Bolly. – Louvain-la-Neuve, 2008. – 344 p. – Accessible à : http://dial.academielouvain.be
7. Fauconnier G. Mental Spaces / Gilles Fauconnier. – N. J. : Cambridge University Press, 1994. – 190 p.
8. Fontenelle Th. What on earth are collocations? / Thierry Fontenelle // English today: the international review of the English language. – Cambridge, 1994. – Oct. 10:4 (40). – P. 42–48.
9. François J. Dispute théologique, discussion oiseuse et conversation téléphonique : les collocations adjectivo-nominales au cœur du débat / J. François, J.-L. Manguin // Langue française. – 2006. – № 150. – P. 50–65.
10. Fraser B. Idioms within a transformational grammar [ressource électronique] / Bruce Fraser // Foundations of language. – 1970. – Vol. 6. – № 1. – P. 22–42. – Accessible on: http://www.academia.edu/578294
11. Gaatone D. Etude descriptive du système de la négation en français contemporain / David Gaatone. – Genève : Librarie Droz, 1971. – 238 p.
12. Gaatone D. La locution : analyse interne et analyse globale [ressource électronique] / David Gaatone // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 165–177. – Accessible à : http://books.google.com.ua
13. Gaatone D. Le passif en français / David Gaatone. – Paris : Duculot, 1998. – 299 p.
14. Gledhill Ch. Collocation, phrasème, dénomination :vers une théorie de la créativité phraséologique [ressource électronique] / Ch. Gladhill, P. Frath // La linguistique. 2007. – № 43. – P. 63–88. – Accessible à : www.res-per-nomen.org/
15. Greciano G. Signification et dénotation en allemand. La sémantique des expressions idiomatiques / G. Greciano. – Paris : Klincksieck, 1983. – 469 p.
16. Gross G. Degré de figement des noms composés / Gaston Gross // Langage. –1988. – № 90. – P. 57–72.
17. Gross G. Les constructions converses du français / Gaston Gross. – Genève : Librarie Droz, 1989. – 513 p.
18. Gross G. Les expressions figées en français : noms composés et autres locutions / Gaston Gross. – P. : Ophrys, 1996. – 161 p.
19. Gross G. Du bon usage de la notion de locution [ressource électronique] // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 201–224. – Accessible à : http://books.google.com.ua
20. Gross M. Une analyse non présuppositionnelle de l’extraction dans *c’est ... que* / Maurice Gross // Linguisticae Investigationes. – Amsterdam : J. Benjamins B.V. – 1977. – № I (1). – P. 39–62.
21. Gross M. Une classification des phrases “figées” du français [ressource électronique] / Maurice Gross // Revue Québécoise de Linguistique. – 1982. – Vol. 11. – № 2. – P. 151–185. – Accessible à : http://ed.erudit.org
22. Gülich E. Le rôle du “préfabriqué” dans les processus de production discursive [ressource électronique] / Elisabeth Gülich, Ulrich Kraff // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 241–276. – Accessible à : http://books.google.com.ua
23. Haßler G. Figement et défigement polylexical : l’effet des modifications dans des locutions figées [ressource électronique] / Gerda Haßler, Christiane Hümmer // Linx : Revue des linguistes de l’université Paris X Nanterre [En ligne]. – 2005. – № 53: Le semi-fegement. – P. 103–119. – Accessible

à : http://linx.revues.org/266.
24. Hagège Cl. L'homme de paroles [ressource électronique] / Claude Hagège. – Paris : Fayard, 1985 – 314 p. – Accessible à : http://www.persee.fr/web/revues
25. Hudson J. Perspectives on fixedness: applied and theoretical [ressource électronique] / Jean Hudson // Lund Studies in English 94. – Lund: Lund University Press, 1998. – Accessible on: www.lunduniversity.lu.se/o.o.i.s?id=24732
26. Lamiroy B. Le problème central du figement est le semi-figement [ressource électronique] / Béatrice Lamiroy, Jean René Klein // Linx : Revue des linguistes de l'université Paris X Nanterre [En ligne]. – 2005. – № 53: Le semi-fegement. – P. 135–154. – Accessible à : http://linx.revues.org/271.
27. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar. Vol. I: Theoretical Prerequisites / Ronald W. Langaker. – Stanford ; California : Stanford University Press, 1987. – 540 p.
28. Manning Ch. D. Foundations of Statistical Natural Language Processing [ressource électronique] / Ch. D. Manning, H. Schütze. – London, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1999. – 680 p. – Accessible on: http://www.alingua.ru.
29. Martin R. Sur les facteurs du figement lexical [ressource électronique] / R. Martin // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 291–307. – Accessible à : http://books.google.com.ua
30. Mejri S. Le figement lexical. Descriptions linguistiques et structuration sémantique / Salah Mejri. – Tunis : Publications de la Faculté des Lettres de la Manouva, 1997. – 632 p.
31. Mel'čuk I. La phraséologie et son rôle dans l'enseignement: apprentissage d'une langue étrangère / Igor Mel'čuk // Etude de Linguistique Appliquée. – № 92. – 1993. – P. 82–113.
32. Meunier A. Nominalisation d'adjectif par verbes supports / Annie Meunier. – Thèse de 3-e cycle. – Paris : Université Paris 7, LADL. – 1981. – 279 p.
33. Misri G. Le figement linguistique en français contemporain / Georges Misri. – Thèse de doctorat. – Paris : Université René Descartes, 1987. – 189 p.
34. Moon R. Fixed expressions and idioms in English : a corpus-based approach [ressource électronique] / Rosamund Moon. – Oxford: Clarendon Press, 1998. – 313 p. – Accessible on: http://www.docstoc.com/docs/123195596.
35. Muller Cl. La négation en français. Syntaxe, sémantique et éléments de comparaison avec les autres langues romanes / Claude Muller. – Genève : Librairie Droz, 1991. – 470 p.
36. Pecman M. L'enjeu de la classification en phraséologie [ressource électronique] / Mojca Pecman // Actes du congrès EUROPHRAS-2004. Société européenne de phraséologie. Université de Bâle, 26-29 août, 2004. – Bartmannsweiler : Shneider Hohengehren Verlag, 2004. – P. 127–146. – Accessible à : http://www.initerm.net.
37. Shapira Ch. Les stéréotypes en français : proverbes et autres formules / Charlotte Shapira. – Paris : Editions Ophrys, 1999. – 172 p.
38. Svensson M.H. Critères de figement. L'identification des expressions figées en français contemporain [ressource électronique] / M.H. Svensson. – Thèse de doctorat. – Umeå : Umeå Universitet, 2004. – 198 p. – Accessible à : http://umu.diva-portal.org.

Исследование разных синтаксических трансформаций показывает уровневый характер ограничений, характерный для ФЕ французского языка на синтаксическом уровне, в свою очередь, обуславливающий уровневый характер устойчивости вообще как одной из основных черт фразеологизмов.

Ключевые слова: *устойчивое выражение, фразеологическая единица, устойчивость, синтаксическое ограничение, синтаксическая трансформация.*

The study of the different syntactic transformations shows the stepwise character of the restrictions, typical to French phraseological units on the syntactic level, which, in turn, causes the stepwise character of the fixedness in general as one of the main features of the phraseological units.

Keywords*: fixed expression, phraseological unit, fixedness, syntactic restriction, syntactic transformation.*